

Судовий контроль за виконанням судових рішень

Богдан СЛОБОДЯН,
радник EQUITY

Дмитро МЕЛЬНИКОВ,
молодий юрист EQUITY

Виконання судового рішення є невід'ємною складовою права на справедливий суд у контексті ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Судове та виконавче провадження за своїм змістом фактично можна вважати стадіями одного провадження. Водночас в Україні інститут виконання судових рішень сьогодні функціонує досить нестабільно. Це підтверджується низкою пілотних рішень Європейського суду з прав людини: «Іванов проти України» (заява від 15.10.2009 р. №40450/04); «Бурмич та інші проти України» (заява від 12.10.2017 р. №46852/13). У цих рішеннях констатується систематичне невиконання в Україні рішень національних судів та вказується на відсутність у законодавстві ефективних засобів юридичного захисту від такого невиконання.

Саме для вирішення вказаних проблем і створений інститут судового контролю за виконанням судових рішень.

Судовий контроль у різних процесах

У процесуальних кодексах питання встановлення контролю за виконанням судових рішень врегульовано по-різному. Так, у Господарському та Цивільному процесуальних кодексах України інститут судового контролю за виконанням судових рішень полягає в основному у можливості звернення зі скаргю на дії чи бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця. Водночас у Кодексі адміністративного судочинства України інститут судового контролю є більш розгалуженим та регламентованим. Йому присвячені ст. 287, 382 та 383 Кодексу. Цими статтями визначено наступні способи судового контролю:

- ✓ зобов'язання суб'єкта владних повноважень надати звіт про

виконання судового рішення (ч. 1–2 ст. 382 КАС України);

- ✓ накладення штрафу за невиконання судового рішення (ч. 2 ст. 382 КАС України);
- ✓ визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, що вчинені суб'єктом владних повноважень-відповідачем на виконання рішення суду (ст. 383 КАС України);
- ✓ визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, що вчинені державним виконавцем чи іншою посадовою особою органу державної виконавчої

зичії Верховного Суду. Втім, згідно з інформацією, наведеною в узагальненні судової практики, здійсненому Сьомим апеляційним адміністративним судом, у період з 03.10.2018 по 03.10.2019 р. у 779 справах порушувалось питання застосування судового контролю, і лише у 36 з них такий контроль застосовано. Суд пов'язує такий низький відсоток застосування судового контролю з тим, що законодавство регулює аспекти такого контролю як право суду, а не обов'язок.

У зв'язку з цим пропонується розглянути правові позиції судів, пов'язані з найпоширенішими питаннями застосування заходів судового контролю.

1. Щодо диспозитивного характеру контролю за виконанням рішень

У більшості випадків суди обґрунтовують відмову у застосуванні заходів судового контролю тим, що відповідно до ст. 382 КАС України, встановлення судового контролю є правом, а не обов'язком суду (рішення Донецького окружного адміністративного суду від 30.03.2021 р. у справі №200/2388/21-а). З цього приводу Верховний Суд у постанові від 20 лютого 2019 р. у справі №806/2143/15 звернув увагу на те, що застосован-

також у постанові Великої Палати Верховного Суду від 20.06.2018 р. у справі №800/592/17.

Таким чином, з аналізу правових позицій Верховного Суду випливає, що встановлення судового контролю за виконанням рішення суб'єктом владних повноважень є диспозитивним правом суду, яке може використовуватися в залежності від наявності тих чи інших об'єктивних обставин.

2. Щодо можливості оскарження ухвали про відмову у встановленні судового контролю

У п. 25 ч. 1 ст. 294 КАС України вказано, що окремо від рішення суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції, зокрема щодо накладення штрафу та інших питань судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративних справах, постановлених судом відповідно до ст. 382 цього Кодексу. У цій нормі не вказано такий конкретний вид ухвали, як ухвала про відмову в зобов'язанні суб'єкта владних повноважень подати звіт про виконання судового рішення. Проте зазначено, що в апеляційному порядку можуть бути оскаржені ухвали з інших питань судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративних справах, постановлених судом відповідно до ст. 382 цього Кодексу.

У свою чергу, зі змісту ст. 382 Кодексу вбачається, що вона стосується саме судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративних справах. У ч. 1 цієї статті вказано, що суд, який ухвалив судове рішення в адміністративній справі, може зобов'язати суб'єкта владних повноважень, не на користь якого ухвалене судове рішення, подати у встановлений судом строк звіт про виконання судового рішення. Відтак, ст. 382 КАС України надає суду два варіанти вирішення клопотання про зобов'язання подати звіт про виконання судового рішення: задовольнити або відмовити.

Аналіз положень ст. 294 та 382 КАС свідчить, що до ухвал з інших питань судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративних справах, постановлених судом відповідно до ст. 382 цього Кодексу, належать, зокрема, й ухвала про відмову в зобов'язанні суб'єкта владних повноважень подати звіт про виконання судового рішення, тому вона може бути оскаржена в апеляційному порядку окремо від судового рішення. Наведена позиція міститься у постанові Касаційного адміністративного суду у складі

Ст. 382 КАС України надає суду два варіанти вирішення клопотання про зобов'язання подати звіт про виконання судового рішення: задовольнити або відмовити

служби або приватним виконавцем (ст. 287 КАС України).

Примітно, що на відміну від ГПК і ЦПК, за КАС України оскарження дій виконавця відбувається шляхом подання не скарги, а окремого позову. Такий рівень регламентації інституту судового контролю за виконанням рішень пояснюється активною позицією суду в адміністративному процесі не тільки на стадії судового розгляду, а й на стадії виконання рішень.

Судова практика

На рівень функціонування процесуальних інструментів, покликаних забезпечувати виконання судових рішень, безпосередньо впливає судова практика, особливо правові по-

ня ст. 382 КАС України має на меті забезпечення належного виконання судових рішень. Підставами для її застосування є саме невиконання судового рішення, ухваленого на користь особи-позивача, та обставини, що свідчать про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, пов'язаних з невиконанням судового рішення.

З наведеного слідує, що встановлення судового контролю може мати місце на стадії виконання судового рішення за заявою сторони, на користь якої таке рішення ухвалене, за наявності обґрунтованих доводів та підстав вважати, що відповідач ухиляється від виконання рішення у справі. Подібна позиція висловлена

СУДОВА ПРАКТИКА БЕЗПОСЕРЕДНЬО ВПЛИВАЄ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Верховного Суду від 26.11.2020 р. у справі №160/8471/18.

Отже, відповідно до висновку Верховного Суду, незважаючи на те, що оскарження ухвали про відмову у встановленні судового контролю прямо не визначене у ст. 294 КАС України, вона все одно підлягає оскарженню в апеляційному порядку з огляду на системне тлумачення положень ст. 294 та 382 Кодексу.

3. *Правова позиція щодо порядку оскарження при зведеному виконавчому провадженні*

Нерідко під час виконання різних судових рішень відбувається об'єднання виконавчих проваджень. Існують випадки, коли в зведене об'єднують виконавчі провадження з виконання рішень судів різних юрисдикцій. У зв'язку з цим виникає питання, до якого суду слід оскаржувати дії виконавця у такому виконавчому провадженні.

Варто звернути увагу, що на даний момент законодавством не врегульовано порядок судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності державного чи приватного виконавців під час здійснення зведеного виконавчого провадження, у межах якого зведено виконання судових рішень судів різних юрисдикцій. З цього приводу Велика Палата Верховного Суду у постанові від 14.03.2018 р. у справі №660/612/16-ц зауважує, що в такому випадку вказані справи слід розглядати за правилами адміністративного судочинства, застосовуючи ч. 1 ст. 287 КАС України «Особливості провадження у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності органу державної виконавчої служби, приватного виконавця».

Відтак, оскарження дій чи рішень виконавця у зведеному виконавчому провадженні, в межах якого об'єднано виконання рішень судів різних юрисдикцій, відбувається в порядку адміністративного судочинства, передбаченому ст. 287 КАС України.

4. *Правова позиція щодо звернення з окремим позовом про оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень у межах виконання судового рішення*

На сьогодні досить поширеними є випадки ухилення суб'єктів владних повноважень від належного виконання судових рішень шляхом вчинення певних управлінських дій або прийняття рішень, спрямованих на імітацію виконання, які по факту жодним чином не поновлюють порушені права. Відтак, значного поширення набули спори, пов'язані

з оскарженням таких дій чи рішень. У зв'язку з цим виникає правозастосовне питання, яке полягає в тому, чи може особа оскаржити такі дії шляхом подачі окремого позову, чи обов'язково має оскаржувати такі акти в порядку ст. 383 КАС України шляхом подачі до суду першої інстанції заяви про визнання протиправними таких дій чи рішень?

З цього приводу у постанові від 29 липня 2021 р. у справі №460/350/19 Верховний Суд зауважив, що судовий контроль за виконанням судового рішення здійснюється в порядку, передбаченому законодавством, що не передбачає можливості подання окремого позову, предметом якого є спонукання відповідача до виконання судового рішення. Більше того, у постанові від 23.11.2020 р. у справі 855/115/20 Верховний Суд дійшов висновку, що вимоги про визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, які прийняті (вчинені або невчинені) на виконання судового рішення, в окремому судовому провадженні не розглядаються. Подібна правова позиція міститься також у постановках Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 12.11.2018 р. у справі №806/3099/17 та від 17.04.2018 р. у справі №819/1430/17.

Таким чином, Верховний Суд наголошує, що судові рішення має виконуватись безпосередньо, і його належне виконання не має потребувати ініціювання будь-яких інших судових проваджень чи ухвалення судових рішень. Усі питання, пов'язані з виконанням рішення суду, мають вирішуватись у порядку судового контролю за виконанням рішень у межах цієї ж судової справи.

Висновок

Наразі інститут контролю за виконанням судових рішень в Україні функціонує досить нестабільно. Він характеризується наявністю великої кількості неоднозначних норм та законодавчих прогалин. Така ситуація потребує як більш детального нормативного врегулювання, так і вироблення сталих правозастосовних позицій Верховного Суду, особливо зі спірних питань. Це пояснюється тим, що судова практика безпосередньо впливає на ефективність функціонування інституту виконання судових рішень.

Водночас на даний момент у цьому питанні прослідковується позитивна тенденція: досить багато істотних правозастосовних питань щодо виконання судових рішень уже знайшли своє рішення у правових позиціях Верховного Суду. **ЮІ**

Нові кроки у впровадженні договорів керованого доступу

Вікторія ПОДВОРЧАНСЬКА,
керівниця практики фармацевтичного права та охорони здоров'я «Астерс»

21 вересня 2021 р. Верховна Рада України ухвалила закон, який доповнює попередньо затверджене регулювання для впровадження договорів керованого доступу (далі – ДКД) в Україні. Інструмент ДКД дає державі гнучкість погоджувати з фармацевтичними компаніями індивідуальні умови закупівлі інноваційних лікарських засобів та управляти фінансовими ризиками, пов'язаними з такими закупівлями.

Виключення зі сфери дії законодавства про публічні закупівлі

Загальні вимоги законодавства про публічні закупівлі не будуть застосовуватись до ДКД, які укладаються між Міністерством охорони здоров'я (або ДП «Медичні закупівлі України») та власником реєстраційного посвідчення на лікарський засіб (або його уповноваженим представником). Однією з причин такого рішення є правила щодо розкриття інформації про публічні закупівлі, у т.ч. стосовно їх фінансових умов, які конфліктують зі спеціальним режимом конфіденційності, встановленим для ДКД.

Незважаючи на зазначене виключення, новий закон все ж передбачає, що обмежений перелік інформації щодо ДКД буде оприлюднюватися в електронній системі закупівель протягом 3 робочих днів з дати його укладення, включаючи:

- ✓ МНН (за наявності), торгову назву,
- ✓ форму випуску та дозування лікарського засобу,
- ✓ власника реєстраційного посвідчення, його уповноваженого представника (за наявності) та
- ✓ строк дії ДКД.

Крім того, закон вимагає публікації в електронній системі закупівель щорічного звіту за результатами моніторингу ДКД протягом 3 робочих днів з дати закінчення моніторингу. В цьому положенні закону відсутні деталі щодо захисту конфіденційної інформації, яка може міститися у звіті за результа-

тами моніторингу, тож очікуємо, що це питання надалі може бути розкрито у підзаконних актах.

Виключення зі сфери дії законодавства про публічні закупівлі буде діяти лише до 31 грудня 2023 р., що створює невизначеність стосовно довгострокової стабільності інструменту ДКД. Вірогідно, таке часове обмеження було запроваджене парламентом як строк для пілотування ДКД, після чого передбачається оцінити результати пілоту та прийняти рішення щодо подальшого регулювання.

Інші зміни

Доцільність укладення ДКД для лікарського засобу визначатиметься за результатами проведення державної оцінки медичних технологій (далі — ОМТ), що відповідає підходу, вже відображеному у підзаконних нормативних актах щодо ДКД. Важливою зміною є й те, що дострокове розірвання ДКД у випадку реєстрації в Україні лікарського засобу або біосиміляру з такою самою МНН (за наявності) та показаннями до застосування також буде обумовлене результатами державної ОМТ за скороченою процедурою.

Нарешті, відповідно до нового закону, перелік лікарських засобів, що закуповуються за ДКД, затверджуватиметься Кабінетом міністрів України. Порядок формування такого переліку поки що невизначений.

Ключові висновки

Новий закон є ще одним кроком на шляху формування регуляторної бази для запровадження ДКД в Україні. Він має бути підписаний Президентом та офіційно оприлюднений для набрання чинності, після чого відповідні зміни мають бути внесені і до підзаконних нормативних актів. Тимчасом деякі лікарські засоби, що потенційно можуть розглядатися для цілей укладення ДКД, вже проходять державну ОМТ, яка є необхідною передумовою для початку відповідних процедур. **ЮІ**